

HET WOORD VAN DE WEEK

ORGAAN VAN DE HUMANISTISCHE LUISTERKRING

Administratie Humanistische Luisterkring, Oudegracht 152, Utrecht. Postgiro 58.

Abonnementsprijs bij vooruitbetaling f 4,- per jaar, buitenland f 4,60 per jaar.

Voor leden van de Humanistische Luisterkring f 3,- per jaar. Losse nummers f 0,25.

OVER VRIJHEID IN DE OPVOEDING

Men hoort tegenwoordig nogal eens de klacht, dat sommige bedenkelijke verschijnselen in de huidige jeugd-generatie te wijten zouden zijn aan een te grote mate van vrijheid, die een aantal ouders bij de opvoeding van hun kinderen heeft betracht. Als remedie tegen genoemde bedenkelijke verschijnselen komt men dan ook vaak aandragen met maatregelen die herinneringen wekken aan het ouderwetse opvoedingsgesticht en het concentratie-kamp, een en ander blijkbaar als tegengif tegen de veronderstelde te grote mate van vrijheid.

Ik zou niet willen ontkennen, dat hier inderdaad van een probleem sprake is, de opvoedingsonmacht van vele ouders is mede schuld aan bepaalde exclusiviteiten van de jeugd.

De opvoedingsonmacht van vele ouders! Misschien is dit wel een van de kernproblemen van de moderne samenleving. Ouders moeten tegenwoordig hun kinderen opvoeden. Het klinkt zo simpel en vanzelfsprekend en toch is het dat niet. Is dat dan anders dan vroeger? Ik meen van wel. In de laatste vijftig jaren zijn tal van oude bindingen en tradities vervallen, die vroeger de ouders een steun waren bij het „grootbrengen” van hun kinderen. Men beseft waarschijnlijk te weinig hoe zeer daarmee de opvoedingskracht van de ouders is ondermijnd.

In diezelfde vijftig jaren hebben de psychologie en de paedagogie zich ontwikkeld tot wetenschappen, die resultaten hebben opgeleverd, die een totaal veranderde kijk op het kind en zijn opvoeding te weeg brachten.

Deze resultaten hebben, in gepopulariseerde vorm, ook de ouders bereikt en hen doordrongen van de gedachte, dat het opvoeden van kinderen inderdaad een problematische zaak is.

Zij ontmoetten deze resultaten voornamelijk in de opvoedingsprincipes en methoden, die werden toegepast in de kleuterscholen waarheen zij hun jonge kinderen zonden. De namen Fröbel en Montessori zijn in Nederland de, vaak onbegrepen, symbolen geworden van een nieuwe opvoedingsgedachte waarvan men wist dat hij aanwezig was, maar waarvan men de werkelijke grondslag noch gekend noch begrepen heeft. De maatschappelijke ontwikkeling tenslotte schonk vele ouders de vrije tijd die nodig was om zich werkelijk met hun kinderen te bemoeien.

Deze bemoeienis voltrok zich in een wereld, die de oude bindingen en tradities had weggevaagd, die nieuwe, nog onbegrepen gedachten, in duizelingwekkende vaart voor de voeten van de ouders neerkwakte en zich overigens economisch en politiek in spanningen wrikte, die het laatste beetje zekerheid deden smelten als sneeuw voor de zon. Indien we dit alles in overweging nemen dan is m.i. een gevoel van vreugde niet misplaatst om het feit, dat die opvoeding dan toch nog in het merendeel van de gevallen min of meer is gelukt. Komt dat door de opvoedingskracht van dat merendeel van de ouders? Ja en neen. Neen in die zin, dat dit merendeel der ouders waarschijnlijk niet meer verstand heeft van opvoeden dan de minderheid waarbij een duidelijke aanwijsbare mislukking te constateren valt. Ja in die zin, dat zij door alle spanningen en moeilijkheden heen waarschijnlijk in staat zijn geweest een min of meer harmonisch gezin te handhaven, waarin de kinderen een redelijke kans tot normale ontplooiing kregen ondanks de tekortkomingen van hun ouders. Zo'n normaal, min of meer gelukkig gezin, is nl. het sterkste opvoedingsmiddel dat bestaat. Eigenlijk is het, voor wat de ouders betreft, het enige middel. Mislukt het gezin dan mislukt de opvoeding. Onze

enige hoop kan dan nog zijn dat de kinderen over voldoende kracht beschikken om uit zichzelf terecht te komen. Men mag, om misverstanden te voorkomen, natuurlijk niet van een mislukt gezin spreken als na een echtscheiding één van de ouders kans ziet met de kinderen een goed gezinsverband te handhaven. Naast de vreugde om het merendeel der gezinnen, dat min of meer geslaagd genoemd mag worden, staat de pijn en de schaamte om de mislukkingen. Laten wij eerlijk zijn: niemand weet hoe het er morgen met zijn gezin zal voorstaan. Laat ons niet gemakkelijk denken over onze medemensen, die na jarenlange strijd en veel ellende moesten toegeven, dat zij voor een mislukking stonden.

Aan de andere kant lijkt het me waar, dat anderen de strijd te gemakkelijk hebben opgegeven en de mislukking te vlot hebben geaccepteerd. Indien de levenskracht verdwijnt uit een gezin, verdwijnt daarmee de opvoedingskracht. Het behoeft daarvoor uiteraard niet tot een echtscheiding te komen.

Ik beweer, dat bepaalde exclusiviteiten onder de huidige jeugd aan deze opvoedings-onmacht van bepaalde gezinnen voor een deel te wijten is. De kinderen in zulke gezinnen voelen zich vereenzaamd en aan hun lot overgelaten en zoeken via de straat hun eigen wegen. Dat ook zij dan komen tot onjuiste en vaak zelfs onmaatschappelijke interpretaties van de begrippen vrijheid en geluk, wie zal het hen kwalijk nemen? Het tragische is, dat de samenleving, die zo vaak mede schuld heeft aan het tot stand komen van zulke situaties, zich dan soms genoodzaakt ziet om met geweld zich te beschermen tegen de gevolgen van deze verkeerde en onmaatschappelijke interpretaties. Wie dat voldaan en juichend gadeslaat getuigt van weinig inzicht en piëteit.

Niet een opvoeding tot vrijheid, maar opvoedingsonmacht, vaak gecamoufleerd achter kwasie vrijheidsgedachten, is mede oorzaak van sommige exclusiviteiten van dit ogenblik. Een werkelijke vrije opvoeding, beweer ik, kweekt geen agressieve vereenzaamde jonge mensen. Het is belangwekkend om zich nog eens af te vragen wat verstaan moet worden onder vrijheid in de opvoeding. Er zijn dan heel wat misverstanden. Misschien zou men mogen zeggen, dat niet de vrijheid maar menselijke misverstanden t.a.v. de vrijheid het nodige ongeluk hebben veroorzaakt.

Eén misverstand mag misschien met name worden genoemd. Namelijk de gedachte, dat het iets met vrijheid te maken zou hebben als men zijn kinderen toestaat allerlei chaotische en onordelijke toestanden binnen het gezin te weeg te brengen. Soms immers verstaat men onder vrijheid, dat men zijn kinderen toestaat om te komen eten wanneer zij dat wensen, om thuis te komen op het uur dat zij goed achten, om hun ouders te bejegenen op de wijze die hen op een bepaald moment goed dunkt. Dit alles, het is misschien goed het te zeggen, heeft niets te maken met vrijheid, maar met onordelijkheid en gebrek aan redelijke discipline.

Vrijheid betekent namelijk niet gebrek aan discipline. Vrijheid in gemeenschap wordt

eerst mogelijk als de discipline wordt aanvaard. Dat is dan natuurlijk geen kadaverdiscipline.

De vrijheidsgedachte in de opvoeding heeft m.i. twee uitgangspunten, die steeds in de gaten moeten worden gehouden, namelijk dat men leeft in een gemeenschap en dat vrijheid dus moet betekenen vrijheid voor ieder lid van die gemeenschap. Als de kinderen thuis komen om te eten wanneer zij dat wensen, dan betekent dat de grootst mogelijke onvrijheid voor de moeder van het gezin, die dan praktisch de gehele dag in de keuken kan staan. Het thuis komen wanneer men wil betekent voor de andere gezinsleden het onnodig laat opblijven, zorg om de afwezige, enz. Het leven binnen een gemeenschap betekent nu eenmaal dat men rekening behoort te houden met de andere leden van die gemeenschap.

Dat geldt niet alleen voor de kinderen, dat geldt ook voor de ouders. Een vader bijvoorbeeld, die zich niets gelegen laat liggen aan de rechten van de andere leden van het gezin, moet bij de kinderen een dergelijk rechtsgevoel ook niet verwachten. Een zo groot mogelijke vrijheid voor ieder gezinslid. Dat betekent vrijheid in het gezin. Maar dat betekent ook een zich volledig bezighouden met de belangen van de andere gezinsleden. Dat betekent afspraken en orde. Bij deze afspraken en bij deze orde behoren overigens alle leden van het gezin in principe betrokken te zijn. Als het neer komt op een dictaat van de vader dan is de vrijheid eveneens verdwenen. Voor een ordelijke, vrije samenleving nu, is het van het hoogste belang dat de kinderen reeds in het gezin een werkelijke opvoeding tot vrijheid krijgen. Als in deze tijd bij een deel van de jeugd niet te aanvaarden wanordelijkheden en agressiviteiten voorkomen, dan betekent dat niet dat er te veel vrijheid in de opvoeding is geweest, hoewel dat op zichzelf waar kan zijn, maar dat er te weinig werkelijke opvoeding tot vrijheid is geweest. Wie kinderen hun gang maar laat gaan, wie hen, als ik dat zo mag uitdrukken, maar laat aanrotzooien, moet zich vooral niet verbeelden dat hij zijn kinderen opvoedt tot vrijheid. Hij laat ze wel vrij, hij laat ze vrij om onder te gaan in bandeloosheid en chaos. Opvoeding tot vrijheid brengt voor alles mee het aanbrengen van het begrip, dat slechts in een ordelijke samenleving een zo groot mogelijke vrijheid voor iedereen kan ontstaan. In het gezin moet het kind leren, dat het zijn vrijheid niet mag veroveren ten koste van de vrijheid van anderen.

In het gezin is het ook zo bij uitstek de plaats om de kinderen te leren, dat de orde een middel is tot vrijheid en niet een op zichzelf bestaand ideaal. Dat is namelijk de andere kant dat sommige mensen door het inzicht, dat de orde een noodzakelijk middel is tot vrijheid zo zeer in de orde zijn gaan geloven, dat zij al lang zijn vergeten dat de orde slechts middel tot het doel vrijheid is. Het zijn de mensen, die gelukkig zijn als de orde in de samenleving gehandhaafd blijft, zelfs al zou daardoor de vrijheid verkwijnen. Een juiste hantering van het begrip orde, opdat het werkelijk voert tot

vrijheid, is het hoofdprobleem en van een goed gezin en van een democratische samenleving. Vandaar dat zulk een democratische samenleving het goede gezin zo zeer van node heeft. De vrijheid in de opvoeding heeft echter voor alles een andere kant namelijk het bewust maken van het kind voor zijn geestelijke roeping. Wat bedoel ik met deze grote woorden? Een zuiver instinctief wezen, het dier bijvoorbeeld, heeft slechts één levensmogelijkheid. Vandaar dat de tijger van vandaag nog precies hetzelfde leven leidt als de tijger van twee duizend jaar geleden. Mensen echter zijn geestelijke wezens. Dat wil zeggen, zij kunnen zich de situatie waarin zij zich bevinden bewust maken en daardoor tot ontdekking komen van de meer dan ene mogelijkheid, die in iedere situatie aanwezig is. De mens staat altijd weer voor de keuze en dat juist stempelt hem tot geestelijk wezen. Daarin bestaat ook het wezen van zijn vrijheid dat er altijd weer de keuze is. Zonder keuze geen vrijheid. Een werkelijke opvoeding tot vrijheid betekent m.i. dan ook dat het kind wordt geleid tot de ontdekking van de steeds weerkerende keuze in zichzelf. Wanneer het een klein kind is zal het geplaatst moeten worden voor de keuze tussen kleine dingen, wanneer het een reeds gerijpt kind is voor de keuze tussen belangrijker dingen. Op deze wijze zal het ook inzicht krijgen in wat klein is en belangrijk. Ik zie sommige de wenkbrauwen fronsen. Het kind opzettelijk en steeds weer brengen voor de keuze, zal dat geen eeuwige twijfelaars doen ontstaan? Nu houdt de opvoeding tot vrijheid m.i. twee elementen in. Ten eerste de erkenning van de twijfel als een noodzakelijk goed. Keuze en twijfel behoren bij elkaar. Wie de twijfel ontkent kan dat slechts doen door de keuze te ontkennen, in de opvoeding betekent dat een eenzijdige opvoeding die geen beroep doet op het werkelijke geestelijke element in het opgroeiend kind. Naast deze erkenning van de twijfel zal een opvoeding tot vrijheid echter ook moeten inhouden de wil tot keuze tussen de mogelijkheden. De menselijke vrijheid schuilt namelijk niet in het feit, dat men kan kiezen, maar dat men kiest. De kiezende mens, dat is de werkelijke, vrije mens, altijd en altijd weer. Daarom betekent een opvoeding tot vrijheid voor alles het aanwakken in de kinderen van de wil tot kiezen. Geen verlamdende twijfel dus, maar juist het doorbreken van de twijfel door de keuze. Ik spreek opzettelijk van een doorbreken en niet van een overwinnen van de twijfel. Principieel blijft de twijfel altijd in ons leven aanwezig. Anders zouden we geen mensen, maar goden zijn. De keuze echter voorkomt dat de twijfel verlamdend gaat werken.

DE HALM

Een holle halm, een ruisend riet,
Een dromer, die het wuiven ziet,
En, om zo de eenzaamheid te wijden,
Het tot een kleine fluit komt snijden,
Een ademtucht en dan — het lied.

Dit was uw wens, een stem, o plant?
Hij wordt vervuld; een vlugge hand,
De hulp van twee volleeerde lippen,
Doen jubelend uw ziel ontglippen,
En heersen over 't lage land.

Aart v. d. Leeuw.

Uit: Opvluchten.

In principe betekent dit dus een kritische opvoeding. Wie kiezen wil zal zich in ethisch opzicht de maatstaven moeten verschaffen, die de keuze mogelijk maken, hij zal het verstandelijk vermogen moeten hebben om over de feiten te oordelen en deze te toetsen aan de ethische maatstaven. Het bevorderen van het een zowel als van het ander is het doel van een vrije opvoeding. Deze wil tot kiezen is tenslotte gericht op de z.g. levenskeuze. Dat betekent van de visie die men persoonlijk ten aanzien van mens en wereld heeft. Een humanistische, vrije opvoeding is dus nooit een bijbrengen van humanistische stellingen of leerstellingen, het is het aanwakken in de jonge mens van een eigen werkelijke levenskeus. Een humanistische vader zal m.i. het doen van een eigen levenskeus van zijn zoon moeten aanwakken ook als hij vermoedt dat zijn zoon daardoor terecht komt in het Christendom. Samenvattend betekent een vrije opvoeding in mijn ogen het bewust maken van de gedachte dat binnen een gemeenschap slechts langs de weg van de orde tot individuele vrijheid gekomen kan worden en in de tweede plaats dat de vrijheid zich uit in de persoonlijke bewuste keuze tussen de verschillende levensmogelijkheden. Wie zo de vrijheid in de opvoeding wil bezien zal niet alleen moeten toegeven dat deze vrijheids-gedachte niet de oorzaak kan zijn van sommige exclusiviteiten bij de huidige jeugd, maar zal tot de erkenning moeten komen, dat het doordringen van deze gedachte de enige mogelijkheid is tot een opvoeding, die zulke exclusiviteiten tegengaat.

H. J. J. LIPS.

kalender 1960

In dezelfde mooie uitvoering als in 1959 is heden de kalender 1960 verschenen. Wanneer U zeker wilt zijn van een exemplaar adviseren wij U reeds nu te bestellen door storting of overschrijving van f 2,50 op postrekening 304960 t.n.v. het Humanistisch Verbond, Oudegracht 152, Utrecht.

GESPREK

Een van de (vele) zaken, waarvoor wij ons steeds weer moeten hoeden, is dat wij de dupe worden van suggestieve leuzen. Ik denk hierbij nu niet in de eerste plaats aan reclameslagzinnen, want ook de beginnende kritikus wordt argwanend als hem iets wordt aangeboden, waarvan de leverancier er beter op wordt. Ik denk nu aan spreekwoorden en de woorden, die men geveleugeld noemt. Zij zijn vaak waar, meestal misschien. Maar het hinderlijke is, dat ze ook worden gebruikt, als ze niet waar zijn en dan een eenvoudig en goedgelovig mens geheel in de war kunnen brengen.

Zo heeft men mij vele jaren voorgehouden, dat de waarheid ontspringt uit de botsing der meningen. Ik hield deze constatering voor een mooi stukje ingedoopte levenswijsheld. Nietwaar? De een zegt: „'t Is welles”. De ander „'t Is nietes”. En volgens een andere veelgebruikte uitdrukking ligt de waarheid in het midden: „'t Is wel eens welles en soms ook nietes”. Een aantrekkelijke uitkomst in een land dat door coalities wordt geregeerd.

Wat heeft nu een latere ervaring mij geleerd? (en ik laat verdere parallellen met de politiek nu achterwege) Dit: „In de botsing der meningen raakt de waarheid onder de voet”. Dit is de onontkoombare conclusie, waartoe ik ben gekomen, nadat ik enkele malen een Gesprek heb bijgewoond. Let wel, ik schrijf niet gesprek maar Gesprek, of nog liever GESPREK. Het Gesprek is een vorm van boete. Die boete wordt voldaan door een wereld, die — terecht — gebukt gaat onder bergen schuldgevoel.

Bij meningsverschillen hebben wij in het verleden gedebatteerd en gepolemiseerd. Wij hebben daarbij rode koppen gekregen, elkaar uitgescholden, elkaars goede trouw in twijfel getrokken en wij hebben elkaar beticht van een onvoegzame levenswandel. Wij — dat wil zeggen velen — zijn vervolgens tot de ontdekking gekomen, dat het veel gemakkelijker is de tegenstrever het zwijgen op te leggen. Deze ontdekking heeft het aanzijn gegeven aan knokploegen, de SA en velerlei vormen van geheime staatspolitie, met concentratiekampen in het perspectief. Vervolgens hebben wij — dat wil weer zeggen velen — vastgesteld, dat deze wijze van doen misschien wel doeltreffend, maar geenszins oorbaar is. En toen zijn wij omgeslagen in het tegendeel. Toen is het Ge-

sprek ter wereld gekomen.

Men kan een Gesprek houden in een huiskamer, maar beter in een bovenzaal van een café-restaurant en nog beter in een Centrum. Een Centrum is gewoonlijk een verbouwde villa met veel stucadoorswerk en ongemakkelijke stoelen. Op die stoelen zet men zich naast zijn tegenstanders, hier gesprekspartners genaamd. Men stelt zich aan elkaar voor, hoewel dit overbodig is, want iedereen draagt zijn naam op de linkerborst. Ondanks alle meningsverschillen zijn alle aanwezigen broeders en zusters en daarbij behoort, dat men voortdurend glimlacht. De leider van zo'n Gesprek of van het Centrum is een beroepsglimlacher. Hij zoekt voortdurend naar wat bindt. Hij constateert, dat het Gesprek een Ontmoeting is en omvadent alle Ontmoeters in één milde, positieve blik.

Het ontbijt bestaat voornamelijk uit bruin brood, gestampte muisjes en snijkoek.

Het wezen van het Gesprek is dat er gesproken wordt. Wat en waarover komt er niet op aan. Als er maar geluid wordt gegeven. Evenmin komt het er op aan of er nonsens wordt uitgeslagen. Iedereen kan zeggen wat hij of zij wil, want niemand zal ooit boos worden. Dat zou tegen de spelregels zijn.

Het gevolg is, dat het onderwerp langzaam maar zeker wegzinkt in een taai moeras van woorden. Voor het geval, dat iemand in uiterste wanhoop enige krachtige zinnen uitslaat, beroept men zich op een andere halve waarheid: „Wie boos wordt heeft ongelijk”.

Zo zeult men soms dagen lang, zonder enig resultaat. Vermoedelijk is dit alles onvermijdelijk. Het is de boete, die wij doen voor de concentratiekampen en de onverdraagzaamheid. En bovendien zijn er in dit tijdverloop belangrijke bedragen geïnvesteerd, die nog niet afgeschreven zijn. Maar eenmaal zal de slinger terugslaan. Misschien komen wij dan weer in de toestand, waarin wij mogen zeggen: „Mijnheer, gij spreekt onzin”. Het lijkt mij een hogere vorm van samenleven, als wij weer negatief mogen zijn, wanneer wij een stelling bestrijden. Aangenomen natuurlijk, dat wij daarbij niet handtastelijk worden.

De Ontmoeting in een Gesprek levert niet anders op dan een lauwe brij. In deze botsing der meningen... achwat, misschien botst het er niet genoeg.

lezingen voor de radio

22 november VARA 9.45 uur Prof. Dr. G. Stuiveling: Uit humanistisch oogpunt.

29 november VARA 9.45 uur Dra. H. O. H. van Lessen-Douwes Dekker:
„Schiller, zoeker naar vrijheid en waarheid.”

1 december AVRO 16 uur Hella Haase: „De verantwoordelijkheid als mens van de kunstenaar”.